

Odluka o ustavnoj žalbi

Podnosioci ustavne žalbe: **Janko Jakovljević i Petar Milovanović**

(broj Už-4527/2011)

Odluka od 31. januara 2013.

Ustavna žalba se odnosi na povredu prava na život, garantovanog u članu 24, i prava na suđenje u razumnom roku, garantovanog u članu 32, stav 1 Ustava Srbije.

Činjenice

Podnosioci ustavne žalbe, Janko Jakovljević i Petar Milovanović, očevi su Dragana Jakovljevića, odnosno Dražena Milovanovića, koji su smrtno stradali 5. oktobra 2004. godine u kasarni objekta posebne namene „Karaš“ na Topčideru, u Beogradu, dok su služili vojni rok u Vojski Srbije i Crne Gore.

Ustavna žalba je podneta 4. oktobra 2011. godine, a njeni podnosioci su tvrdili da su pravosudni organi nadležni za istragu u vezi sa smrću njihovih sinova svojim nečinjenjem i propustima povredili pravo na život i pravo na suđenje u razumnom roku, garantovana u članu 24, odnosno 32, stav 1 Ustava. Oni su u žalbi naveli i da su 10. oktobra 2005. Okružnom sudu u Beogradu podneli zahtev za sprovođenje istrage protiv bivšeg komandanta Gardijske brigade u Beogradu Radomira Ćosića, zbog nepreduzimanja mera za zaštitu vojne jedinice (što predstavlja krivično delo iz člana 213, stav 3 Osnovnog krivičnog zakona), protiv sudije Vojnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu Vuka Tufegdžića, zbog krivičnog dela kršenja zakona od strane sudije (iz člana 181 Osnovnog krivičnog zakona), i zbog davanja lažnog iskaza protiv dva lekara koji su izvršili prvo veštačenje u postupku vođenom povodom smrti sinova podnosilaca ustavne žalbe i dali mišljenje da je do smrti došlo tako što je jedan od dvojice stradalih vojnika prvo ubio drugog, pa sebe, ali da podneti zahtevi za sprovođenje istrage nikada nisu uzeti u razmatranje. U ustavnoj žalbi je istaknuto i da su poslednje istražne radnje u postupku koji se vodi u vezi s smrću sinova podnosilaca ustavne žalbe sprovedene još pred Okružnim sudom u Beogradu, septembra 2009. Ukratko, iz ustavne žalbe je proisticalo da je zbog različitih propusta i nečinjenja nadležnih pravosudnih organa istraga povodom smrti sinova podnosilaca ustavne žalbe nedelotvorna, tj. da nije takva da bi mogla da dovede do identifikacije i kažnjavanja odgovornih.

Odluka Ustavnog suda

Ustavni sud je u svojoj odluci prvo podsetio da pravo na život ima dva aspekta – materijalnopravni i procesnopravni. Oslanjajući se na praksu Evropskog suda za ljudska

prava, Ustavni sud je naveo da je, sa materijalnopravnog aspekta, pozitivna obaveza države „preduzimanje svih neophodnih mera kako do nasilne smrti ne bi došlo, a to pretpostavlja uspostavljanje pravnog okvira koji treba da pruži efikasnu zaštitu od pretnji usmerenih na pravo na život“ (stav 5). Iako je Ustavni sud, ponovo se pozivajući na praksu Evropskog suda za ljudska prava, konstatovao da je pozitivna obaveza države i da preduzme preventivne mere radi zaštite života, izgleda da uopšte nije uzimao u obzir to što su podnosioci ustavne žalbe, podnoseći zahtev za sprovođenje istrage protiv bivšeg komandanta Gardijske brigade zbog nepreduzimanja mera za zaštitu vojne jedinice i pominjući ovaj zahtev u ustavnoj žalbi, ukazivali na to da smatraju da je odgovornost državnih organa (konkretno Vojske) i u tome što nisu preduzeli odgovarajuće mere kako bi zaštitili živote njihovih sinova. Razlog ovakvog postupanja, tj. toga što u ovom slučaju materijalnopravni aspekt prava na život nije razmatran, izgleda leži u tome što je Sud ranije zauzeo stav da su u njegovoj nadležnosti *ratione temporis* samo eventualne povrede prava do kojih je došlo nakon usvajanja važećeg Ustava Srbije iz 2006, odnosno od trenutka kada je Ustavni sud postao nadležan da odlučuje o pojedinačnim žalbama.

Kad je u pitanju procesnopravni aspekt prava na život, Ustavni sud je, pre nego što je razmotrio pitanje njegove povrede, morao da utvrdi da li je ustavna žalba dopuštena, tj. da li su podnosioci ustavne žalbe lica ovlašćena da žalbu podnesu, zatim da li Ustavni sud ima nadležnost *ratione temporis* da o njoj odlučuje, te da li je žalba blagovremena.

Ispitujući dopuštenost ustavne žalbe *ratione personae*, Ustavni sud se pozvao na garancije koje Ustav predviđa u članu 24, stav 1 (usput iznoseći pogrešnu konstataciju da je pravo na život apsolutno pravo), ne dovodeći ih na bilo koji način u vezu s pitanjem dopuštenosti žalbe *ratione personae*, zatim na ustaljenu praksu Evropskog suda za ljudska prava koji je predstavke srodnika lica lišenih života „razmatrao s aspekta prava na život iz člana 2 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava“, te na odredbu člana 18, stav 3 Ustava, kojom je propisano da se odredbe o ljudskim i manjinskim pravima tumače „u korist unapređenja vrednosti demokratskog društva, saglasno važećim međunarodnim standardima ljudskih i manjinskih prava, kao i praksi međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje“, i zaključio da, shodno praksi ovih međunarodnih institucija, ustavna žalba koju izjavljuju očevidci lica koja su „pod nerazjašnjenim okolnostima lišena života“ i povodom čije smrti se vodi prekrivični postupak jeste dopuštena *ratione personae*.

U pogledu dopuštenosti ustavne žalbe *ratione temporis*, Ustavni sud je podsetio da je Ustav Republike Srbije, kojim je ustanovljena ustavna žalba kao sredstvo za zaštitu ljudskih prava i sloboda, stupio na snagu 8. novembra 2006. godine, iz čega proizlazi da se ustavnom žalbom mogu osporavati samo pojedinačni akti državnih organa i organizacija koje imaju javna ovlašćenja koji su doneti, odnosno radnje koje su preduzete pre stupanja na snagu Ustava. Međutim, Ustavni sud je konstatovao da procesna obaveza nadležnih organa iz člana 24, stav 1 Ustava, tj. obaveza da se sprovede delotvorna istraga,

„predstavlja posebnu i nezavisnu dužnost, koja obavezuje čak i kada je do smrti došlo pre stupanja na snagu Ustava“. U vezi s tim, Ustavni sud je ocenio da, kada je do smrti došlo pre stupanja Ustava na snagu, „samo one procesne radnje ili propusti koji su se desili posle 8. decembra 2006. godine mogu potpadati pod vremensku nadležnost Suda“. Dakle, Sud je zaključio da je žalba dopuštena *ratione temporis*, u onoj meri u kojoj se odnosi na događaje od stupanja Ustava na snagu.

Kad je u pitanju blagovremenost ustavne žalbe, Ustavni sud je uzeo u obzir činjenicu da se žalba odnosi na „trajnu radnju propuštanja nadležnih državnih organa da utvrde okolnosti pod kojima je nastupila smrt sinova podnosioca ustavne žalbe“, te je stoga ocenio da je ustavna žalba blagovremena.

Pošto je utvrdio da je ustavna žalba dopuštena, Ustavni sud je mogao da pređe na suštinu stvari, tj. da razmatra da li je došlo do povrede prava na život kad je u pitanju njegov procesnopravni aspekt. Drugim rečima, trebalo je ispitati da li je istraga koja se vodi povodom smrti sinova podnosilaca ustavne žalbe delotvorna. Pozivajući se na praksu Evropskog suda za ljudska prava, i to konkretno na presudu u predmetu Mladenović protiv Srbije od 22. maja 2012. godine, Ustavni sud je konstatovao: da Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava zahteva da se uvek kada postoji sumnja da je smrt nastupila usled upotrebe sile od strane državnih organa ili privatnih lica sprovede delotvorna zvanična istraga; da ta istraga mora biti takva da može dovesti do identifikacije i kažnjavanja odgovornih; da to nije obaveza cilja već obaveza sredstva, „što znači da su nadležni državni organi u obavezi da preduzmu sve razumne mere koje su im na raspolaganju kako bi obezbedili dokaze“; da svaki nedostatak u istrazi koji podriva mogućnost da se utvrdi uzrok smrti ili odgovorna osoba može dovesti do toga da bude povređeno pravo na život u procesnopravnom smislu; da je brza reakcija vlasti u situacijama kada je upotrebljena smrtonosna sila od suštinskog značaja za očuvanje poverenja javnosti u vladavinu prava; da nad postupkom istrage mora postojati neka vrsta javne kontrole; da bliski rođaci žrtve moraju učestvovati u postupku u meri koja je potrebna da bi se zaštitili njihovi legitimni interesi.

Primenjujući ove principe na okolnosti konkretnog slučaja, Ustavni sud je zaključio da je došlo do povrede prava na život u procesnopravnom smislu. Takav zaključak zasnovan je prevashodno na činjenici da u periodu od godinu dana i šest meseci (od 29. septembra 2009. do 30. maja 2011) nadležni organi nisu preduzimali nikakve radnje, što je, „zajedno sa ukupnom dužinom prekrivičnog postupka od preko sedam godina, odnosno pet godina od stupanja na snagu Ustava“, dovelo u pitanje delotvornost sprovedenih istražnih radnji, „te je nužno moralo imati negativan uticaj na izgleda za utvrđivanje istine“. Uz to, uzeto je u obzir i to što ni nakon osam godina od smrti sinova podnosilaca ustavne žalbe prekrivični postupak koji se vodi nije okončan, niti se pouzdano zna kako su oni nastradali i ko bi mogao biti odgovoran, a što je posledica nedelotvornosti sprovedene istrage.

Kad je u pitanju navodna povreda člana 32, stav 1 Ustava, tj. prava na suđenje u razumnom roku, Ustavni sud je konstatovao da je „zahtev hitnosti iz člana 32, stav 1 Ustava sastavni deo člana 24, stav 1 Ustava u procesnom smislu“, i zaključio da nije neophodno da se žalba u vezi s povredom člana 32, stav 1 razmatra posebno.

Na kraju, odlučujući o zahtevu za pravično zadovoljenje, Ustavni sud je odlučio da svakom podnosiocu ustavne žalbe na ime nematerijalne štete bude isplaćeno po 5.000 evra. Pored toga, Ustavni sud je naložio Višem javnom tužilaštvu u Beogradu i Višem sudu u Beogradu da „preduzmu sve mere kako bi se prekrivični postupak“ koji se vodi u vezi sa smrću sinova podnosilaca ustavne žalbe okončao u najkraćem roku.